

Naturkart: Fra Stovnerbakken til Liastua

Hilde Friis
Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

Dagpåfugløye lever særlig i områder der det vokser tistler!

Fra stri kråkefot får vi heksemel som er naturens eget fyrverkeri!

(Tveskjegg)veronika klarer seg best når det beites litt!

Bli med – så kanskje du får se noen planter du ikke har sett før! Eller vi kan se om det har kommet rompetroll i dammen eller bringebær i veikanten!

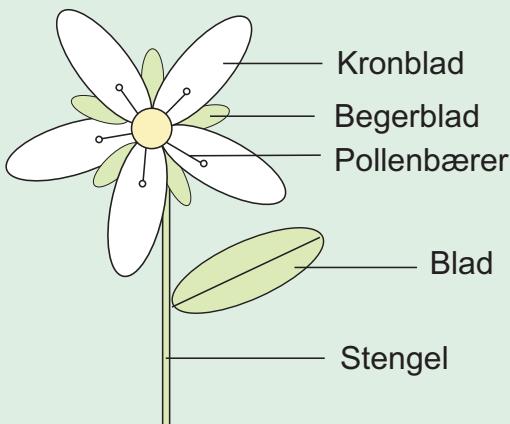
Vi har delt informasjonen inn etter vanskelighetsgrad. Her er det mye å finne både for en nybegynner og for en markatraver!

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

www.noa.no

Innhold

Biologisk mangfold.....	3
Hva er et naturkart?.....	3
Hva er et vegetasjonskart?.....	3
Post 1 Furuskog med lav og lyng.....	4
Post 2 Granskog med blåbær.....	5
Mellomstopp 1: Maurtue.....	6
Post 3 Eng/ Ugras.....	6
Post 4 Granskog med blåbær.....	8
Post 5 Bjørkeskog med store bregner.....	10
Post 6 Svartor-sumpskog.....	12
Post 7 Gran-sumpskog.....	13
Post 8 Sump med store starr.....	14
Mellomstopp 2: Hakkespettre.....	15
Post 9 Sti-kant i furuskogen.....	15
Vegetasjonskart med natursti.....	16
Seljefløyte.....	17
Treslag i området.....	18

Hvordan komme dit?

Med t-bane: Linje 5 til Stover

Med sykkel eller bil: Utfartsparkeringsplass i

Stovnerbakken.

Takk

En stor takk til alle som har bidratt i arbeidet med dette heftet! Trond Engblad fra Stovner skole og Ann Katrin Schille fra Tokerud skole har vært til god hjelp med den pedagogiske utformingen. Botanisk forening og Lutvann skole har stilt bilder til disposisjon. Reidun Myster Beier og Bjørn Holm har vært gode kontaktpersoner i bydelen. Gjermund Andersen har bidratt administrativt.

Vi takker også for finansiell støtte fra Friluftsetaten/ Kultur- og idrettsetaten, Plankontoret i Groruddalen og Bydel Stovner!

Foto: Hilde Friis (hvis ikke annen er nevnt)
Layout: Hilde Friis

© Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

Ordforklaring

Jordstengel - underjordisk del av stengel (ikke rot).

Kjertel - et lite organ som skiller ut stoffer.

Kjertelhår - hår med klebrig, ofte kuleformet spiss.

Sambu - både hann- og hunn-blomster på samme plante.

Særbu - hannblomster på noen planter. Hunnblomster på andre.

Hvor vanskelig?

De ulike plantene på hver post har fått ulike farge etter hvor vanskelige de er å kjenne igjen:

Lett

litt vanskeligere

ganske vanskelig

vanskelig

Kilder

Berg, G. A., (1980) Floraen i farger 1. H. Aschehoug & Co.

Direktoratet for naturforvalting (undervisningssider): www.ungute.no

Fremstad (1997) Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahette 12: 1-279.

Kummen, T. & Larsson, J. Y. (1990) Vegetasjonskart for Oslo. Oslo kommune, etat for miljørettet helsevern.

Lid, J. & Lid. D.T. (2005) Norsk flora. 7. utgave ved Reidar Elven. Det Norske Samlaget

Mosberg, B., Stenberg L., Ericsson, S. (1995) Gyldendals store nordiske flora. Norsk utgave. Gyldendal Norsk forlag.

Naturarkivet: www.naturarkivet.no

Norsk botanisk forenings plantefotoarkiv: www.nhm.uio.no/botanisk/nbf/plantefoto/index.htm

Norsk zoologisk forening: www.zoologi.no

Oslo og Omland Friluftsråd (2002) Ideperm

Ryvarden, L. (red.) (1993) Norges planter. J.W. Cappelens Forlag.

SABIMA-seminar om ny lov for biologisk mangfold: Professor Nils Chr. Stenseth, UiO: Hva er nødvendig av arealer for å sikre det biologiske mangfoldet?

Universitetet i Oslos sommerfuglsider: www.toyen.uio.no/norlep/index.html

Biologisk mangfold

Vi vil vise deg noe av den store variasjonen som finnes selv på dette lille området. I Norge finnes det så mye som 60 000 ulike dyre- og plantearter. Allikevel er dette bare en liten del av alle artene som finnes i verden.

Forskerne blir stadig mer overbevist om at en av de største truslene mot naturen i dag er menneskers utbygging. **Det forsvinner et lite stykke Norge hver dag!**

Arter forsvinner ikke alltid med en gang selv om man ødelegger store deler av leveområdet. Men etter en tid kan artene likevel dø. **Det er farlig å være få.** Når det er få individer igjen av en art skal det bare en tilfeldighet til for at den dør ut. Det er også viktig at de områdene som er igjen er sammenhengende. Da kan dyr og planter av samme art holde kontakten med hverandre og formere seg.

Men hva kan så du gjøre? Hvorfor forteller vi dette til deg? Fordi du betyr noe! Fordi hver og en av oss har et ansvar for hvordan det går med naturen vår. Vi ønsker å dele naturgleden med deg fordi: Det vi er glad i - det har vi lyst til å verne om!

Hva er et naturkart?

Naturkartene er et prosjekt fra Naturvernforbundet i Oslo og Akershus. I 2005 lages det naturkart i 6 bydeler i Oslo (Alna, Bjerke, Grorud, Nordre Aker, St. Hanshaugen og Stovner). I utgangspunktet inneholder de informasjon som er bygd opp rundt et **vegetasjonskart**. I Bjerke har vi i tillegg fått med informasjon om kulturminner og en eventyrskog.

Hva er et vegetasjonskart?

Er ikke skog bare skog? Kan det være noe system på **hvor** ulike typer skog finnes?

Alle ville planter lever i en konstant konkurranser med hverandre. De må konkurrere om vann og næringsstoffer til røttene sine og om å få lys til bladene sine. Den planten som er best tilpasset miljøet på voksestedet vil vinne denne kampen. Hvilke planter som vokser i et område bestemmes av **økologiske faktorer**. Økologiske faktorer er f. eks. vanntilgang, klima, snødekket, berggrunn, jordsmonn og næring, og ikke minst dyr og andre planter. De plantene som vokser et sted er de som utnytter og tåler de økologiske faktorene best på akkurat det stedet.

I områder som har fått utvikle seg gjennom noen hundre år er det derfor langt fra tilfeldig hvilke planter som vokser hvor. Planter som har noenlunde samme krav til miljøet, og som samtidig er tilpasset hverandres tilstedeværelse, vil vokse på samme sted. De danner det vi kaller et **plantesamfunn** eller en **vegetasjonstype**. Det er disse du kan finne igjen på **vegetasjonskartet**. Vegetasjonskartet kan for eksempel fortelle deg hvor du finner blåbær!

Vegetasjon varierer, men ikke alltid etter skarpe grenser. Det er derfor ikke sikkert du ser noe tydelig skille akkurat der streken går på kartet. Men tenker du på områdene samlet, vil du nok se at det er forskjell på dem.

Giftig/ Spiselig

Noen av plantene vi finner underveis er spiselig og også veldig gode. Men vær oppmerksom! IKKE SPIS noe FØR du er HELT sikker på hva det er og at det er spiselig! Mange planter som er spiselige kan ligne på planter som er giftige.

Plukking

Det kommer andre etter deg! Ikke plukk plantene på postene!

Post 1 Furuskog med lav og lyng

Furu *Pinus sylvestris* Stort tre med lange, parvise nåler. Sambu. Det har røde hunnblomster som senere blir til kongler og gule hannblomster.

Denne posten er en avstikker opp i skogen før selve løypa begynner.

I denne skogen står trærne ofte spredt. Det gjør at det blir mye lys. Ved siden av furu finner vi ofte osp, rogn og gran. Vi finner gjerne denne vegetasjonstypen på knauser og åsrygger med tynt jordlag. Der er det tørt og næringsfattig. Skogen vokser seint. På skogbunnen finner vi typisk røsslyng og krekling, ulike arter av lav samt sigdmoser.

I skogen **akkurat her** finner vi: Furu, gran, bjørk og rogn.

Røsslyng *Calluna vulgaris* 10-30 cm. Små, nålformete blader i fire rader. Beger rødfiolett og større enn kronen. Blomstrer i august-september. Te av røsslyng har blitt brukt som sove-medisin. Røsslyng gir den beste honningen – lynghonning.

Tyttebær *Vaccinium vitis-idaea*. 5-15 cm. Tyttebær er en art vi også ofte finner i denne typen skog. Bladene er vintergrønne, blanke og tykke med nedbøyd rand. Lysere og prikkete underside. Blomstrer i mai-juni. Frukt i august-september. Smak da vel! Eller ta dem med hjem og lag syltetøy - til pannekaker for eksempel!

Smyle *Deschampsia flexuosa*. Har du tenkt at gress var gress og at det var likt alt sammen? Visste du at det finnes 160 forskjellig arter av gress i Norge? Smyle er en av disse. Den er 20-70 cm høy. Bladene er rullet sammen og smale som en tråd. De står i glisne til tette tuer.

Elgmøkk

I vintersesongen ser elgmøkk slik ut. Om sommeren får elgen mer tilgang til alskens grønt og får adskillig ”lösere mage”. Hvis du ser nøyne etter når du går i skogen, klarer du kanskje å finne slike som dette.

Spettesmie – det kan hende du klarer å finne en slik! Denne spettesmia fant jeg under kartleggingen. Flaggspettene plasserer gjerne furukongler slik. Når konglen står fast i treet er det enklere for flaggspetten å hakke ut frøene.

Post 2 Granskog med blåbær

Denne granskogen er relativt næringsfattig. Derfor er det ikke så mange ulike planter som kan leve her, og skogen blir artsfattig. Dette er dessuten den vanligste skogtypen i Osloområdet. Men skogen har allikevel mange muligheter! Hva med en blåbærtur? Eller å kunne søke ly under et grantre når det regner? Skogbunnen er dekket av blåbærlyng og moser. På lysåpne steder er det mye av en gress-art som heter smyle. Andre vanlige planter er maiblom, skogstjerne, stri kråkfot og linnea.

I akkurat denne granskogen finner vi: gran, bjørk, osp, selje, spisslønn og rogn.

Hvitveis *Anemone nemorosa*
10-30 cm. Krypende jordstengel. Tre langstiftete stengelblad, dypt treflikete eller tredelte. Blomsten ofte rødfiolett eller blålig. Pollenkapper gule. Blomstrer april-juni.

Gjøksyre *Oxalis acetosella* 5-10 cm. Flerårig. Jordstengel med lyse skjellblad. Hjerteformete blader. Kronblad hvite, av og til rosa eller lyst fiolette. Blomstrer mai-juni. Spiselig! Smaker syrlig! Prøv!

Foto: Jan Wærenberg

Gran *Picea abies* Grønne nåler og røde blomster. Se post 4 og oversikten over treslag.

Einstape *Pteridium aquilinum* 40-100 cm. Stor grønn bregne som vokser mange ulike steder. Finnes både i Russland, Øst-Asia og Nord-Amerika! Disse bregnene står ofte tett sammen slik at det blir en vannrett flate av blader.

Mellomstopp 1: Maurtue

(Ca. 3 meter inn fra veien på østsida)

"Liten? Jeg? Jeg fyller meg selv fra topp til tå – fra øverst til nederst – fra innerst til yttert. Er du større enn deg selv, kanskje?" (fritt etter Inger Hagerup). Mauren er et insekt. Alle insekter har seks bein. Mauren bygger tuer av barnåler i skogen. De fleste maurene i en maurtue er små arbeidere, men det er også dronninger og hannmaur. På en varm dag når sola steker i juni kan du se mange ganske store maur med vinger. Det er dronningene og hannmaurene som er ute og svermer. Mauren holder små bladlus som "husdyr". Bladlusene melkes for å få sukker.

Post 3 Eng/ Ugras

Foto: Norman Hagen

Engsoleie *Ranunculus acris* 5-75 cm Liker du smør? Engsoleie kalles ofte for smørblomst. Den er fint strihåret med beger som ser litt flatttrykt ut. Varierende. Det blir mye mer av denne når en eng slås. Blomstrer i juni-september.

Hundekjeks *Anthriscus sylvestris* 50-150 cm. Flerårig. Stengelen er furet og har stive hår. Kronblad hvite. 6-7 mm lange, blankt brunsvarte frukter. Blomstrer i juni-juli.

Foto: Norman Hagen

(Tveskjegg)veronica *Veronica*

(chamaedrys) 5-30 cm. Flerårig. Stengel håret på to sider (tve-skjegg). Blad sittende, grov-tannete. Krona blå med mørke stripa, ca. 1 cm bred. Klarer seg best når det beites litt. Blomstrer mai-juli.

Hvitkløver *Trifolium repens* 10-40 cm. Flerårig. Krypende. Tre og tre småblader i hvert blad. Blomster hvite eller rødlige. Denne planten klarer seg absolutt best når det beites. Blomstrer i juni-september.

Groblad *Plantago major* 5-30cm. Flerårig. Blad snaue eller småhårete. De er eggformete til elliptiske, har lange skaft og er tiltrykt til rosetter. Stengelen er oftest kortere enn bladet og omtrent like langt som det smale akset. Arten er kulturspredd og vokser svært mange steder i verden. Kalles for "hvite manns fotspor".

Admiral *Vanessa atalanta*

Vingespenn 55-63 mm. Finnes i hele landet i sommerhalvåret og er forholdsvis vanlig. Admiral er fargerik på oversiden av vingene med knallrøde bånd og hvite flekker på fløyelssvart bakgrunn. I hvile holder den vingene sammen rett over kroppen. Undersiden er gråbrun kamuflasjefarget. Admiralen liker seg godt på blomsterrike steder. Vinterstid trekker den til Sør-Europa. Tenk hvor langt denne lille skapningen må fly!

Dagpåfugløy *Nymphalis io*

Vingespenn 54-59 mm. De brunrøde vingene med store øyeflekker gjør dagpåfugløyen umiskjennelig. Finnes i Europa, bortsett fra de nordligste delene, og østover til Japan.

Lever i enger, hager og skogbryne, særlig der det vokser tistler. Larven lever på nesle (*Urtica*). Den er svart med små hvite prikker og svarte torner. Föttene er brune. Den blir 50 mm.

Forpupningen skjer på næringsplanten eller på en annen loddrett gjenstand i nærheten.

Sommerfuglen overvintrer som voksen og flyr etter overvintringen i april-juni.

Sommerens klekkede dyr flyr fra slutten av juli til inn i september.

Åkertistel *Cirsium arvense* 40-120 cm. Blad blanke. Krypende jordstengel. Det som ser ut som en blomst er egentlig mange små blomster som sitter sammen i en kurv. Hannplanter har lyst purpurrøde blomster-kurver. Hunn-planter fiolette. I slutten av august kan det være mange sommerfugler som suger nektar fra åkertistelen. Blomstrar i juli-september.

Rødkløver *Trifolium pratense*

15-50 cm. Flerårig. Vokser i små tuer. Småblad eggformete eller avlange, oftest med lys midtflekk. Krone rød. Blomstrar i juni-september. Kløver kan skaffe seg nitrogenet den trenger rett fra lufta.

Du kan også lete etter bringebær!
Se post 9.

Trifolium pratense
Foto: Solveig Vuolab

Foto: Solveig Vuolab

Foto: Norman Hagen

Hypericum maculatum
Foto: Norman Hagen

Firkantperikum *Hypericum maculatum* 30-50 cm. Firkantet stengel. Blad uten de lyse prikkene som vi finner hos prikkperikum. Butte begerblad. Kronblad gule med svarte kjertler som prikker eller stripere. Klarer seg best når det beites. Blomstrer juli-september.

Foto: Norman Hagen

Skogkløver *Trifolium medium*
20-50 cm. Flerårig. Småblad smale. Stengel med knebøyde ledd. Småblad glatte på oversiden, hårete under. Krone rød. Hodene stilket. Blomstrer i juni-august.

Post 4 Granskog med blåbær

Denne granskogen er relativt næringsfattig. Derfor er det ikke så mange ulike planter som kan leve her, og skogen blir artsfattig. Dette er dessuten den vanligste skogtypen i Oslomarka. Men skogen har allikevel mange muligheter! Hva med en blåbærtur? Eller å kunne søke ly under et grantre når det regner? Skogbunnen er dekket av blåbærlyng og moser. På lysåpne steder er det mye av en gress-art som heter smyle. Andre vanlige planter er maiblom, skogstjerne, stri kråkefot og linnea.

Blåbær *Vaccinium myrtillus* 10-50 cm. Grønne, kantete stengler. Blad har takket rand og faller av om høsten. Krona rødlig, bær blåsvart. Både blomst og bær er spiselige og har söt smak. Blomstrer mai-juni. Bær i august. Plukk da vel!!

Grankongler

Husker du grantreet fra post 2? Grantreets røde blomster blir til lange kongler. Noen ganger når vi går i skogen finner vi grankongler som er spist på. Kanskje klarer du å finne slike. Ulike dyr spiser forskjellig. Når vi finner en kongle i skogen kan vi finne ut hvilket dyr som har vært der. Mus spiser konglestilken helt ren. Ekorn lar det stå igjen litt kjafser. Hakkespetter stikker nebbet sitt inn etter frøet under hvert kongleskjell. Derfor er det stor plass mellom kongleskjellene og konglestilken når en hakkespett har vært der.

Stri kråkefot *Lycopodium annotinum*. Vanlig på mager jord. Vokser gjerne i barskog og i fuktig skog. Greiner 1-1,5 cm tykke. Greinene er opprette og har spisse, små blader. Om høsten (september-oktober) får den lys brune sporebærere. Hvis du drysser pulveret fra disse over et stearinlys vil det blusse kraftig opp. Dette er altså naturens eget fyrverkeri!

Rogn *Sorbus aucuparia* 3-10 m. Tre eller stor busk. Blad med 6-8 par finner. Endefinnen ikke større enn de andre. Hvite blomster. Røde bær som kan brukes til å lage rognebærgélé eller rognebærgrøt. Blomstrar i mai-juni.

Maiblom *Maiantemum bifolium* 5-20 cm. Et hjerteformet blad fra jordstengelen og to (sjeldent et) på stengelen. Klase med små hvite blomster. Røde små bær. Trenger ikke spesielt næringsrik jord.

Post 5 Bjørkeskog med store bregner

Her er 5B (se kart) mest typisk for vegetasjonstypen, men vi tar med noen ekstra planter på 5A.
 Dette er en frodig bjørkeskog. Den finnes gjerne på flat og fuktig mark. Røttene går stort sett i det øvste jordlaget. Det gjør de for å få nok luft. Trær som ikke har dype røtter velter lettere enn andre. På skogbunnen finner vi mye bregnar: Skogburkne, sauetelg, fugletelg og hengeving.

5A

Hestehov *Tussilago farfara* 5-20 cm.
 Vanlig på leiret, fuktig jord. Bladene
 kommer seinere enn blomstene og er

10-30 cm brede. Disse har et tett, filtaktig lag av hår under. Blomstrar i mars-mai.

Ranunculus acris
Foto: Norman Hagen

Foto: Norman Hagen

Foto: Norman Hagen

Engsoleie
 – kjener du den
 igjen fra enga?

Gulldusk *Lysimachia thyrsiflora* 25-60 cm.
 Vanlig på våt,
 næringsfattig jord.
 Tette klaser av
 blomster fra de øvre
 bladhjørnene.
 Blomstene lukter godt.
 Blomstrar i juni-juli.

Skogburkne *Athyrium filix-femina* 30-100 cm.
 Vanlig på fuktig mold-

jord i halvskygge. Bladskaft minst $\frac{1}{4}$ av lengden på bladplaten. Hvis du ser på undersiden av bladet kan du se små ”kommategn”. Det er samlinger med sporehus. I sporehusene er det sporer som kan bli til nye bregnar.

Vendelrot *Valeriana sambucifolia* 50-100 cm. Blad med 3-5 par småblad og stort endesmåblad. Kronen 5-6 mm lang. Blomstrer juni-juli.

Hogstflate - Ser du det åpne feltet i skogen på andre siden av bekken fra 5A? Der har skogen vært hogget for en del år siden. Noen av de første plantene som kommer opp etter en hogst er bringebær, geitrams, bjørk og rødhyll. Finnes det noen bringerbær her mon tro? Let da vel! Får denne stå i fred lenge nok, vil det bli fin skog her igjen!

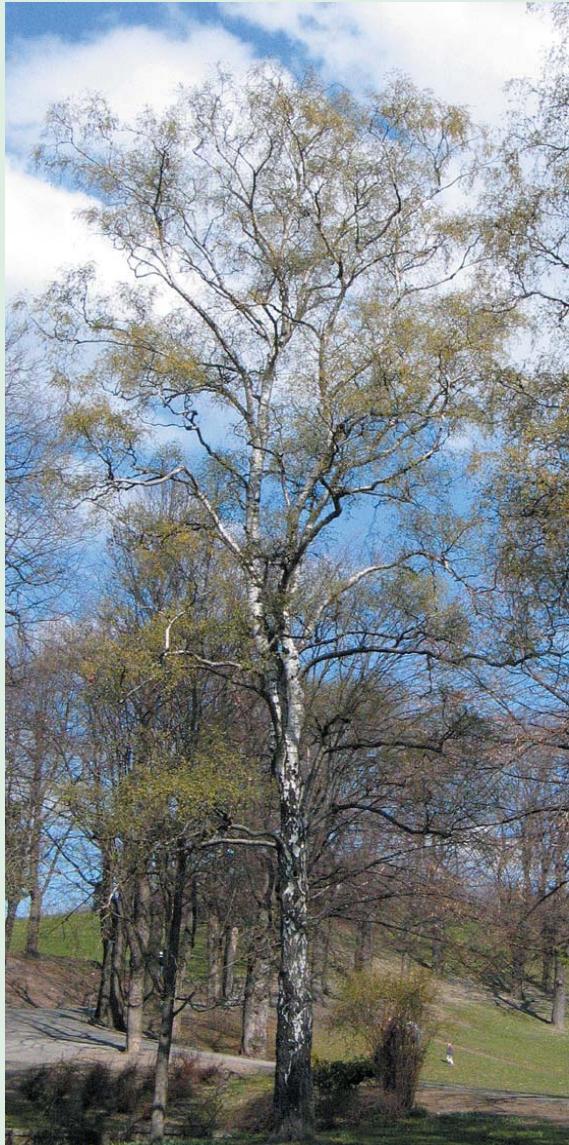
5B

Enghumleblom *Geum rivale* 20-40 cm.
Mykhåret. Stengelblad er trekoplet med små øreblad. Begerblad rødbrune, spisse. Blomster halvåpne. Kronblad lyst brunrøde. Det blir mindre av denne når en eng slås. Blomstrer mai-juli.

Stornesle *Urtica dioica*
50-100 cm. Blad motsatte og tannete, dobbelt så lange som bladstilken. Med eller nærmest uten brennhår. Blomsterknippet er lengre enn bladstilken. Særbu. Blomstrer i juli-august. Vokser på næringsrik jord. Unge skudd kan kokes og gir nydelig suppe. Lag suppe! Men ikke brenn deg!

Bjørk *Betula sp.*
Stort tre, 7-20 m. Hvite stammer med svarte felter. Bladstilk halvparten så lang som bladplate. Rakler som sprer pollen før løvsprett. Kan

brukes til garnfarging. Garnet får da en klar gul farge.

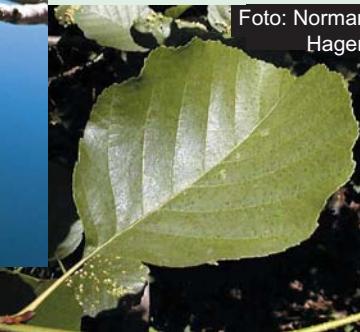
Post 6 Svartor-sumpskog

Mange av trærne i denne skogen er svartor. Vi finner også gjerne trær av gråor og/eller gran og bjørk. Trærne står ofte på høye tuer. Denne vegetasjonstypen trenger svært mye fuktighet. Ofte kan vi se at trærne har røttene sine oppå bakken. Det gjør de for at røttene skal få luft, ikke bare fuktighet. På skogbunnen vokser gjerne bekkeblom, mjødurt og myrkongle.

I **akkurat denne** svartor-sumpskogen finner vi: Svartor, gran, bjørk, rogn og gråor.

Myrkongle *Calla palustris* 15-40 cm.
Blad hjerteformet og med langt skaft.
Stort hvitt "blad" er buet rundt det som egentlig er blomstene! Ser ikke denne hvite "blomsten" flott ut? Blomstrer i juni-juli.

Svartor

Alnus glutinosa Tre med mørk gråbrun, oppsprukket bark. Bladene er mørkegrønne og glatte. De er ikke spisse i tuppen som gråor, men er butte eller med et innsnitt i bladspissen. Vokser på fuktige strender i lavlandet. Små frukter som ligner på kongler. Sambu. Bladene til svartor er spesielt næringsrike. Står et svartortre i vannkanten, vil det derfor gi gode forhold for fugl og fisk.

Bekkeblom *Caltha palustris*
10-40 cm. Bladplatser 5-8 cm
brede, blankt mørke grønne.
Blomster 2-5 cm brede,
mørkegule. Frøet er laget slik
at det lett skal kunne spre seg
med vann. Blomstrer mai-juni.
Vanlig på våt, næringsrik jord.

Foto: Egil Bendiksen

Mjødurt *Filipendula ulmaria* 50-100 cm høy.
Sterk lukt. Blad oftest hvitfiltete under. Nedre
blad med 3-5 par store sidefinner og en litt
større, oftest treflikka endefinne. Små gulhvite
blomster. Blomstrer i juni-juli. Denne vokser
litt lenger borte enn de andre.

Post 7 Gran-sumpskog

Denne skogen finner vi gjerne i forsenkninger og i kanten av myrer. Skogen vokser seint. Nede mot bakken finner vi planter som torvmose, myrfiol, myrhatt og bregner.

I **akkurat denne** gran-sumpskogen finner vi: gråor, svartor, selje, rogn og bjørk.

OBS! Se det våte beltet langs bekken! Her vokser det andre ting enn i skogen med bærlyng på den andre sida av turveien!

Torvmose *Sphagnum sp.*
Torvmoser er røde, brune, gulaktige eller grønne. De vokser i tette tuer eller tepper som blir 5-30 cm høye skudd. Etter hvert som plantene vokser i toppen, dør de ved basis. Hver plante består av en stengel med korte sideskudd. Torvmose trives i vått miljø og kan suge opp mye vann.
Tørket torvmose

inneholder et stoff som dreper bakterier. Derfor har tørket torvmose blitt lagt på sår for at det lettere skulle gro.

Skogsnelle
Equisetum sylvaticum
15-60 cm. Denne planten har noen "blad-skudd" og noen skudd for å kunne formere seg. "Blad-skuddene" er ru og har forgreinete greiner. Se så grasiøst de bøyer seg!!

Bukkeblad *Menyanthes trifoliata*
15-40 cm. Flerårig. Hvert blad består av tre små-blad som er koplet sammen. Traktformet krone med hvite hår innvendig. Vokser på våte steder og blomstrer i juni-juli.

Myrfiol *Viola palustris* 3-10 cm. Glatte, lysegrønne blad uten spiss. Blomster gråfiolette med mørkere stripene. De små bladene på blomsterstilkene er oftest nedenfor midten. Vokser på våte steder og blomstrer i juni.

Myrhatt *Potentilla palustris* 20-50 cm. Beger- og kronblad purpur-røde. Vanlig på våt og næringsrik jord. Blomstrer i juni-juli.

Skogsivaks *Scirpus sylvaticus* 30-100 cm. Blad lange og 8-14 mm brede. Bladene har rue kanter. Stengel trekantet. Blomstrer i juni-juli.

Post 8 Sump med store starr

Starr ligner på gress, men har (nesten alltid) trekantet stengel. Denne vegetasjonstypen som er sump med store starr finner vi i vann hvor det er lite eller middels med næring. Flaskestarr som vi finner her er en typisk plante. Det er også bukkeblad og gulldusk.

(Vanlig) frosk *Rana temporaria* vanligvis 7-8 cm (kan bli 10 cm). Fargen er svært variabel, avhengig av oppvekstområde og levested. Vanligvis er den brun eller olivenbrun med mørke mønstre. Om våren får hannene i tillegg et svakt blåskjær. Vanligvis er buken marmorert og snutepartiet nokså butt. Frosken har kraftige bakbein og beveger seg ved lange hopp. Den treffes helst i nærheten av vann eller fuktige grøfter. Den er oftest framme etter mørkets frambrudd eller etter regnvær.

Frosken gyter (mange individer sammen) i smådammer, tjern eller i større vann i april-mai. Sangen kan høres midt på dagen eller fra skumring og utover natta. Den består av et knurrende, snorkende eller rullende «rrruuo»

(bass) når flere hanner synger sammen. Lyden kan minne om lyden fra ei motorsag. Selv om lyden er nokså svak, kan den høres på 50 m avstand. Larvene omdannes til frosker i juli-oktober.

Foto: Lutvann skole

Foto: Lutvann skole

Flaskestarr *Carex rostrata* 30-120 cm. Strå tykke og slette. Blad blågrønne, stive og renneformete. Grønngul eller gul frukt, 5 mm lang. Men hva har den med flasker å gjøre? Bladfargen ligner litt på fargen på en grønn flaske, gjør den ikke?

Hengeving *Phegopteris connectilis* (bregne) 15-40 cm. Bladskaft med noen lysebrune skjell, brekker lett. Bladplate blågrønn og matt. De to nederste finnene henger litt – som to vinger.

Mellomstopp 2: Hakkespettre

I dette treet hender det hakkespetter hakker. Ser du merkene etter dem? Hvis du en dag går veldig stille og forsiktig i området kan det hende du er så heldig å få øye på dem!

Post 9 Sti-kant i furuskogen

I kanten av en så stor sti som dette, vokser det ikke akkurat de samme plantene som inne i skogen. Ser du innover i skogen kan du se at det er samme skogtypen som på post 1: Furuskog med lav og lyng. Men her i kanten finner vi noen av de samme artene som var på hogstflata: Bringebær og geitrams. Hvorfor vokser disse her igjen montro? Kan det være fordi den brede stien gjør at de får mye lys?

Geitrams *Epilobium angustifolium*
30-150 cm. Rett, ugreinet og tettbladet stengel. Mørkerøde begerblad og rosa blomster. De blomstene som er nederst på stengelen starter å blomstre først. Utover sommeren begynner blomstene lenger og lenger opp på stengelen å blomstre. Dermed kan du se på geitramsen hvor langt vi har kommet på sommeren!
Blomstrer i juli-august.

Bringebær *Rubus idaeus*

Trekoba blad. Småblad tilspissede, hvite under. Øverst overside, midt i undeside. Kronblad opprette, små og smale, hvite. Bær røde.

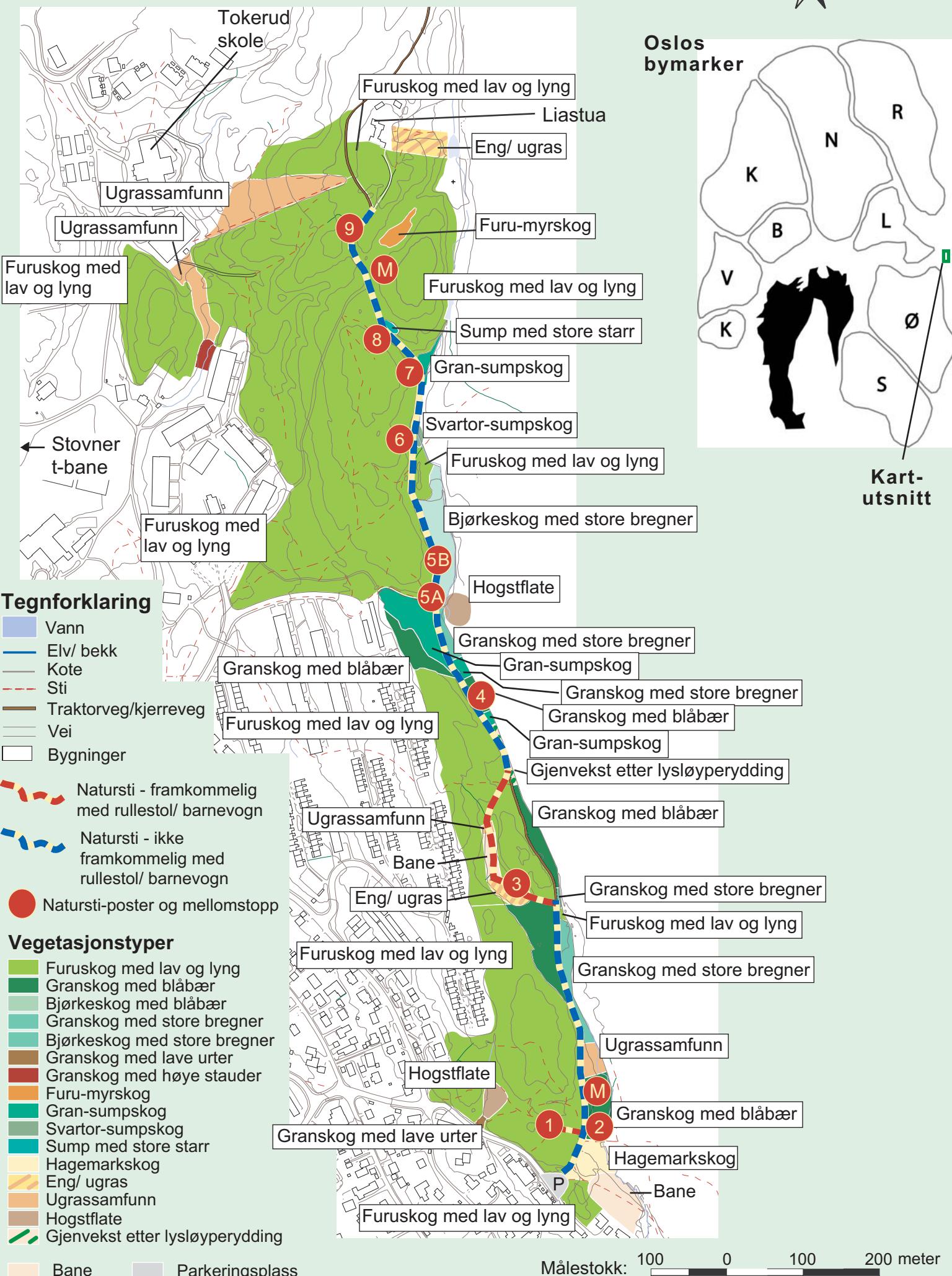
Linnea *Linnea borealis*. Selve planten er 5-10 cm høy, tror du, ved første øyekast, MEN – la deg ikke lure! Gå litt nærmere innpå! Da vil du oppdage at dette egentlig er en dvergbusks! Langs bakken går meterlange stengler, knapt 1 mm tykke! Bladet overlever vinteren. Blomstene lukter godt! Litt uunnseelig rett før svingen. Klarer du å få øye på den der?

Rød jonsokblom *Silene dioica* 20-60 cm. Flerårig. Langhåret. Nedre blad langstilkete. Rødbrunt beger. Krone rosa-rød. Blomstrer i juni-august.

Vegetasjonskart med natursti

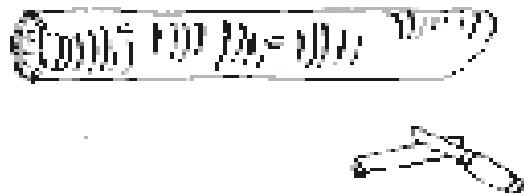
16

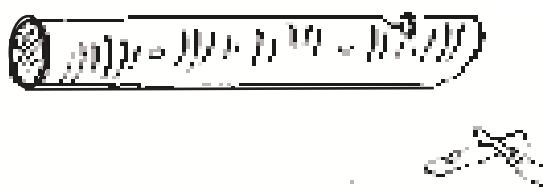
Seljefløyte

I bakken øst for Liastua vokser det mange seljetrær. Har du prøvd å lage seljefløyte der? Den skal helst lages når sevja stiger opp i treet om våren i mai-juni. Alt du trenger er en kniv og kvister fra rogn eller selje.

Kutt en frisk kvist av rogn eller selje. Rogna er ofte lettere å finne og egner seg bedre enn selje fordi kvistene er rettere og har færre ujevnheter.

Kvisten bør være ca. 2-3 cm tykk og ha en lengde på ca. 7 cm. uten kvister og knopper. Den ene enden av kvisten skjæres over på skrå, den andre tvert over.

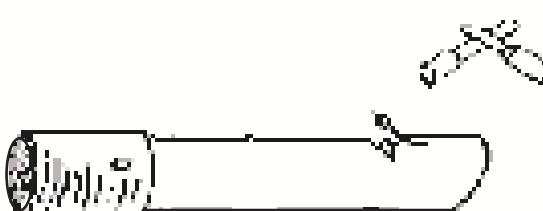
Deretter lages et hakk i barken ca. 2 cm fra den skrå enden. Dette blir lydhullet i fløyta.

Lag et snitt gjennom barken rundt fløyta ca. 2 cm fra den butte enden.

Bank forsiktig med knivskaftet for å få barken til å løsne. Vri barken forsiktig av i et stykke.

Når barken er tatt av, skjæres en tynn flis fra hakket ved lydhullet og fram til spissen av fløyta.

Deretter lages lydhullet ved å spikke ut et hull under hakket i barken, evt. kan man skjære bort ca. 1 cm av pinnen.

Så settes barken på plass og fløyta er klar til bruk! Blir det ikke lyd med en gang kan man forsøke å spikke litt mer på lydhullet eller skjære enda en flis fram mot spissen av fløyta!

Treslag i området

Bjørk *Betula sp.* Stort tre, 7-20 m. Hvite stammer med svarte felter. Bladstilk halvparten så lang som bladplate. Rakler som sprer pollen før løvsprett. Kan brukes til garnfarging. Garnet får da en klar gul farge.

Furu *Pinus sylvestris* Stort tre med lange, parvise nåler. Hver nål blir 2-4 år i Sør-Norge. Nye nåler kommer bare på nye skudd. Sambu. Ved siden av alm har furu blitt brukt til barkebrød.

Gran *Picea abies*
Høyt tre med korte, parvise nåler. Sambu. Kvae fra gran har blitt brukt som tyggegummi. Har du prøvd det?

Hassel *Corylus avellana* Stor busk eller av og til et tre, 2-6 m. Blad hårete, avrundete, dobbelt sagtannede, tilspissede. Røde kjertelhår på bladstilken. Blomstrer før løvsprett (rakler). Hasselnøtter – du spiser vel det til jul?

Morell *Prunus avium* Blad spisse, sagtannete eller dobbelt sagtannete, dunhårete under. Store purpurne kjertler øverst på bladskiftet. Blomstrer etter løvsprett. Blomster hvite. Liker du moreller?

Osp *Populus tremula*
Høyt tre med blankt gulgrønn bark. Bladstilk lang og flat. Blad runde med kant som bukter seg. Har du sett hvordan bladene skjelver i

vinden og hørt hvordan de rasler? Veden brukes til å lage fyrstikker.

Rogn *Sorbus aucuparia*
3-10 m. Tre eller stor busk. Blad med 6-8 par finner. Endefinnen ikke større enn de andre. Hvite blomster. Røde bær som kan brukes til å lage rognebærgélé eller rognebærgrøt. Rogn, selje og osp er elgens favoritt mat.

Selje *Salix caprea* Små til store trær, 3-8 m. Blad 5-10 cm lange, eliptiske til omvendt eggformete. Bladene har tenner eller ujevn kant. Du kan lage seljefløyte av greinene når sevjen stiger opp i treet om våren!

Spisselorn
Acer platanoides
Stort tre, opp til 10-20m. Blad hånd-

fliket. Blomster gulgrønne. Frukten har vinger og er fin å sette på nesen!

Svartor
Alnus glutinosa
Tre med mørk gråbrun, oppsprukket bark. Bladene er mørkegrønne og glatte. De er ikke spisse i tuppen som gråor, men er butte eller med et innsnitt i bladspissen.

Foto: Norman Hagen